

هدف کلی: آشنایی با برخی ابعاد تمدن اسلامی و تعیین میزان انطباق آن با معیارهای موردنظر اسلام

هدف های آموزشی

توضیح درباره تلاش مسلمانان برای انتقال از جاهلیت به اهداف متعالی اسلام
آشنایی با برخی دستاوردهای تمدن اسلامی
تبیین میزان انطباق دستاوردهای تمدن اسلامی با معیارهای متعالی اسلام

مجتبی محمودی

دبیر دین و زندگی شهرستان ایزه

سال تحصیلی ۱۴۰۱ - ۱۴۰۰

به کانال ما در تلگرام بپیوندید

t.me/mahmoudi_izeh

عصر شکوفایی

درس یازدهم

ما در درس گذشته، با برخی از معیارهای تمدن موردنظر اسلام آشنا شدیم. در این درس می‌خواهیم ببینیم نیاکان ما برای تحقق این معیارها چقدر تلاش کرده‌اند و تا چه اندازه موفق شده‌اند و از این تلاش چه درس‌هایی برای امروز خود می‌توانیم بگیریم؟

اوضاع اجتماعی و فرهنگی پیش از اسلام

قبل از ورود به دوره تمدن اسلامی، نگاهی به اوضاع قبل از اسلام می اندازیم تا بدانیم که مسلمانان از چه نقطه ای حرکت کرده و به چه نقطه ای رسیده اند و آن را چراغ راه آینده قرار دهیم.

امیر مؤمنان علی (ع) از آن ایام این گونه یاد می کند: **دانش آموزان عزیز سخنان امام علی (ع) را مطالعه کنید**

«خداوند رسول خویش، محمد (ص)، را زمانی فرستاد که مدتی از بعثت پیامبران پیشین می گذشت.

ملت ها در خوابی عمیق فرو رفته و فتنه و فساد، جهان را فرا گرفته بود. رشته ها از هم گسیخته و آتش جنگ، زبانه می کشید.»^۱

«مردم آن زمانه، مذاهب پراکنده و خواسته های متناقض و روش های متفاوت داشتند. برخی خدا را

شبیه سایر مخلوقات می دانستند و برخی نیز غیر او را پرستش می کردند.»^۲

«مردم از شیطان اطاعت می کردند و در راه او گام برمی داشتند. علم های شیطان توسط این مردم

به حرکت درآمده و پرچمش در فتنه هایی که شیطان، مردم را از طریق آن زیر پاهایش می کوفت و زیر

سم هایش لگدمال می کرد، برافراشته شده بود.»^۳

«شما مردم در آن زمان بدترین کیش و آیین را داشتید. در میان سنگ های سخت و مارهای زهرآلود

زندگی می کردید، آب تیره می نوشیدید، غذای ناگوار می خوردید، خون یکدیگر را می ریختید و از

خویشان می پریدید. بت ها در میان شما جای داشت و گناه، شما را فرا گرفته بود.»^۴

۱) بسیاری از مردم، داشتن دختر را ننگ می شمردند و وقتی به آنها خبر می دادند که خداوند دختری

به آنها بخشیده، خشمگین می شدند.^۵ در داخل قبایل، غارت اموال، دزدی، برده داری، قمار، ربا و

داد و ستدهای نادرست رواج داشت. کعبه مرکز بت های مختلف شده بود. بسیاری نیز به پرستش

ارواح و ماه و ستارگان مشغول بودند) ۱- برخی از شرایط اجتماعی و فرهنگی مردم مکه پیش از اسلام را نام ببرید؟

خارج از شبه جزیره عربستان نیز، جهان آن روز آمیزه ای از تهی دستی، شلاق خوردن و سوختن

محرومان، اندیشه های خشکیده و غرض آلود کشیشان و کاهنان و موبدان و تحمل پرستی درباریان

بود.^۲ خسرو پرویز، پادشاه ایران در زمان طلوع اسلام خود را آدمی فنا ناپذیر از میان خدایان و خدایی

بسیار جلیل در میان مردمان می شمرد.^۳ در پادشاهی ساسانی حدود یک درصد کل جمعیت آن روز

نکته

۲- شرایط اجتماعی و فرهنگی مردم ایران در زمان طلوع اسلام چگونه بود؟

۱- نهج البلاغه، خطبه ۸۹

۲- همان، خطبه ۱

۳- همان، خطبه ۲

۴- همان، خطبه ۲۶

۵- سوره نحل، ۵۸

۶- ایرانیان در زمان ساسانیان، کرستن سن، ترجمه رشید یاسمی، ص ۶۴۸

ایران، همه چیز را در اختیار داشتند و بقیه مردم چون بردگان از حقوق اولیه و اساسی خویش محروم بودند. ۲

دانش تکمیلی

آیا در چهارده قرن پیش، ایرانیان به زور شمشیر و از روی اجبار مسلمان شدند؟
برای دیدن پاسخ این سؤال به وبگاه گروه قرآن و معارف اسلامی به نشانی <http://quran-dept.talif.sch.ir>
بخش «دانش تکمیلی» مراجعه کنید.

بیشتر بدانیم

حکیم ابوالقاسم فردوسی، نظام طبقاتی آن روز جامعه ایران را با ذکر یک داستان به خوبی ترسیم می کند. در زمان حکومت انوشیروان که جنگی میان ایران و روم پیش آمده بود و ذخیره مالی حکومت تمام شده بود، مأموران دولت به شهرهای مختلف می رفتند تا از ثروتمندان و توانگران کمک بگیرند. کفشگری که ثروتی از گذشته برای او مانده بود، به مأموران حکومت گفت: «من این ثروت را به شما می بخشم به شرطی که فرزندم اجازه داشته باشد آموزش های مربوط به شغل دبیری^۱ را بیاموزد»:

یکی پور دارم رسیده به جای	به فرهنگ جوید همی رهنمای
اگر شاه باشد بدین دستگیر	که این پاک فرزند گردد دبیر
ز یزدان بخواهم همی جان شاه	که جاوید باد این سزاوارگاه

در آن روزگار، دبیران طبقه ای ممتاز بودند که کارهای اداری و دفتری پادشاهان را انجام می دادند. این افراد، آموزش های ویژه ای می گذراندند و بعد از ایشان فقط فرزندانشان می توانستند این شغل را به دست بگیرند. در حقیقت، خانواده پادشاهان که اولین طبقه جامعه بودند، معتقد بودند که افراد معمولی ادب و تربیت لازم را برای معاشرت با آنان ندارند و فقط یک طبقه خاص به نام دبیران می توانند با آنها آمد و شد داشته باشند و کارهای دفتری و اداری آنان را انجام دهند. پادشاهان و درباریان وارد شدن یک فرد معمولی به طبقه دبیران را خلاف ادب و عدل تلقی می کردند. به همین جهت انوشیروان در جواب کسی که پیغام کفشگر را آورده بود، می گوید:

۱- تاریخ اجتماعی ایران، مرتضی راوندی، ج ۲، صص ۱۱-۱۰ (سرزمین ایران در دوره ساسانیان یکی از بزرگ ترین کشورهای جهان بود و قلمرو بسیار وسیعی را در برمی گرفت، جمعیت آن هم بسیار زیاد بود.)
۲- در زمان ساسانیان مردم به چهار طبقه اجتماعی تقسیم می شدند که یکی از این طبقات، طبقه دبیران بود که کارهای اداری همچون محاسبه اموال، صدور احکام و قراردادهای ... را انجام می دادند.

به ما بر پس از مرگ، نفرین بُود چو آیین این روزگار این بُود
 نخواهیم روزی جز از گنج داد درم زو مخواه و مکن هیچ یاد
 هم‌اکنون شتر بازگردان به راه درم خواه و ز موزه‌دوزان مخواه
 فرستاده برگشت و شد با درم دل کفشگر گشت پر درد و غم^۱

۱- شرایط اجتماعی و فرهنگی امپراتوری روم در زمان طلوع اسلام چگونه بود؟

۱) امپراتوری روم با استبداد اداره می‌شد و مسیحیت تحریف شده را، دستاویز حکومت خود قرار داده بود. تبعیض‌های نژادی، انحطاط اخلاقی و جنگ‌های پی‌درپی و طولانی مدت، این امپراتوری را به افول کشانده بود.^۲

این گزارش اجمالی، سیمایی از شرایط فرهنگی و اجتماعی قبل از اسلام بود.

رسول خدا ﷺ آمد تا با همکاری و تلاش و همراهی مردم مقدمات تمدنی بر پایه معیارهای الهی و دینی را بنا کند. تمام رفتارهای پیامبر اکرم ﷺ منطبق بر همین معیارها و معرفی آنها به جامعه و مردم بود. البته پیامبر اکرم ﷺ واقعیت‌ها را می‌دانست و از میزان توانایی مردم و موانع پیش رو کاملاً آگاه بود. پیامبر ﷺ می‌دانست جامعه که مجموعه‌ای از انسان‌های قوی و ضعیف، موافق و مخالف و مؤمن و منافق است، تا چه میزان او را همراهی خواهد کرد. از همین جهت، همواره جامعه را نسبت به عظمت مسئولیت‌های بزرگشان آگاه می‌کرد و گاه با شدت به آنان هشدار می‌داد.

نکته

پس (ای پیامبر) همان گونه که مأمور شده‌ای، استوار باش

و (نیز) هر کس که با تو، به سوی خدا آمده است

و سرکشی نکنید

که او به آنچه می‌کنید بیناست

فَاسْتَقِمْ كَمَا أَمَرْتُ

وَمَنْ تَابَ مَعَكَ

وَلَا تَطْغَوْا

إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ^۳

پیامبر اکرم (ص) همواره جامعه را نسبت به عظمت مسئولیت‌های بزرگشان آگاه می‌کرد و وظیفه مردم و جامعه اسلامی، استقامت در راه دین است تا جامعه توحیدی تشکیل شود

پیام‌های ایه

۲) خداوند در این آیه از پیامبر اکرم ﷺ می‌خواهد که نه تنها خودش، بلکه جامعه را برای برقراری جامعه توحیدی و تمدن اسلامی به پایداری و استقامت در راه دعوت کند و به چنین مرحله‌ای از آمادگی برساند.^۴

۲- خداوند در ایه ۱۱۲ سوره هود از پیامبر اکرم (ص) چه می‌خواهد؟

۱- شاهنامه فردوسی، بخش ۱۲: وفات یافتن قیصر روم و رزم کسری

۲- برای مطالعه بیشتر در این خصوص به کتاب «انحطاط و سقوط امپراتوری روم»، نویسنده: ادوارد گیبون، ج ۲ مراجعه کنید.

۳- سوره هود، آیه ۱۱۲.

به این ترتیب، پس از پیامبر اکرم ﷺ در طول چند قرن، تمدنی پدید آمد که جنبه‌های مثبت فراوانی داشت و دستاورد بزرگی برای بشریت به‌شمار می‌آمد؛ گرچه جنبه‌های منفی غیرقابل انکاری هم در آن وجود داشت. در این درس با مروری اجمالی بر این تمدن می‌خواهیم مشخص کنیم که این تمدن تا چه اندازه به معیارهای تعیین شده از جانب خداوند نزدیک شده است.

گزارشی از تلاش مسلمانان صدر اسلام برای تحقق برخی معیارها

الف) تحکیم بنیان خانواده دانش‌اموزان عزیز این قسمت را با دقت مطالعه کنید

در جامعه‌ای با آن فرهنگ منحط، پیامبر خدا ﷺ با رفتار خود بسیاری از سنت‌های جاهلی را نابود ساخت. رفتار ایشان با دخترشان، حضرت فاطمه علیها السلام برای جامعه آن روز و نیز امروز بسیار آموزنده است. او پیامبری بود که پسر برایش نمانده بود و فقط چهار دختر داشت که سه دختر بزرگ‌تر قبل از رحلت پیامبر ﷺ از دنیا رفته بودند و فقط کوچک‌ترین آنها که فاطمه علیها السلام بود، برای پیامبر باقی مانده بود. از این‌رو، برخی از اعراب، پیامبر را «ابتر» (بی‌دنباله) صدا می‌کردند تا تحقیرش نمایند. اما این پدر بزرگوار، همراه با دختر خردسالش، رسالت تغییر و انقلاب در نگرش انسان‌ها را برعهده گرفتند. فاطمه زهرا علیها السلام پس از رسول خدا ﷺ چشمه سار همیشه جاری خوبی‌ها و ارزش‌ها در جامعه اسلامی شد. قبل از او نیز، حضرت خدیجه علیها السلام که پشتیبانی صمیمی برای پیامبر صلی الله علیه و آله بود؛ ثروت فراوان و شخصیت اجتماعی خود را فدای تلاش‌های رسول خدا ﷺ کرد و نقش ممتاز خود

را در شکل‌گیری بزرگ‌ترین تحول جهانی ایفا نمود. ۱- حضرت فاطمه (ع) وارث و ترویج‌کننده کدام ارزش‌ها شدند؟

به تدریج، رفتارهای پیامبر و تنها دخترش فاطمه علیها السلام جهت احیای ارزش‌های فراموش شده انسانی به بار نشست و فروریختن سنت‌های جاهلی آغاز شد (حضرت فاطمه علیها السلام وارث و ترویج‌کننده همه ارزش‌هایی شد که پیامبر اکرم ﷺ به ارمغان آورده و پیامبران بزرگ الهی همچون نوح و ابراهیم علیهم السلام و موسی علیه السلام و عیسی علیه السلام برای آنها مبعوث شده بودند).^۱

خانه فاطمه علیها السلام و خانه پدر کنار یکدیگر بود. این دو خانه با یک حیاط خلوت کوچک از هم جدا می‌شد و دو پنجره روبه‌روی هم، خانه پدر و دختر را به یکدیگر متصل می‌کرد. هر صبح پدر دریچه پنجره را می‌گشود و به دخترش سلام می‌کرد. هرگاه قصد سفر داشت، به منزل فاطمه علیها السلام می‌رفت، و با او خداحافظی می‌کرد؛ و هرگاه نیز که از سفر برمی‌گشت، فاطمه علیها السلام اولین کسی بود که پیامبر صلی الله علیه و آله به سراغش می‌آمد و حال او را می‌پرسید.^۲

نکته

۱- مستدرک علی الصحیحین، حاکم نیشابوری، ج ۳، ص ۱۸۴، ح ۴۸۰۲.

۱- سه حدیث از پیامبر اکرم (ص) در شان حضرت فاطمه (ع) را بنویسید؟

۲- اقدامات سه تن از زنانی که در خانواده پیامبر، پا به پای مردان، تاریخ را رقم زده اند را بنویسید؟

مورخان گواهی داده اند که پیامبر ﷺ همواره دست دخترش را می بوسید^۱ و درباره او می فرمود :

۱- (بهترین زنان جهان چهار تن اند : مریم، آسیه، خدیجه و فاطمه علیها السلام)^۲

— خداوند از خشنودی فاطمه خشنود و از خشمش به خشم می آید.^۳

— فاطمه پاره ای از تن من است، هر که او را بیازارد مرا آزرده است و هر کس مرا بیازارد، خدا را

آزرده است.)^۴

در این خانواده، زنان، پا به پای مردان، تاریخ را رقم زده اند :

۲ (خدیجه علیها السلام حامی بزرگ پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم،

۳- چرا خانواده پیامبر اکرم (ص) الگوی تمام عیار عفاف، حیا و پوشش اسلامی بودند؟

فاطمه علیها السلام همراه پدر و حامی بزرگ علی علیه السلام،

و زینب علیها السلام در کنار برادر و پیام رسان نهضت عاشورا.)^۲

در عین حال، این خانواده الگوی تمام عیار عفاف، حیا و پوشش اسلامی بودند (تا به دیگر مؤمنین

بیاموزند که توجه به مقام و منزلت زن به معنی بی بند و باری، نگاه ایزاری به او، و یا به معنی هوس رانی

و متزلزل ساختن بنیان خانواده نیست.)^۳

۴- برخی از اقدامات حاکمان بنی امیه و بنی عباس نسبت به زنان را بنویسید؟

با توسعه سرزمین های اسلامی و شکل گیری حکومت هایی که دیگر پیامبر و یاران پیامبر را الگوی

خود قرار نمی دادند، بار دیگر برخی از رفتارهای جاهلی نسبت به زن پدیدار شد.^۴ (حاکمان بنی امیه و

بنی عباس و بسیاری دیگر از حاکمان سرزمین های اسلامی با تشکیل حرمسرا، زنان زیادی را به دربار

خود آوردند، حقوق الهی آنان را نادیده گرفتند.)^۴ با همه این احوال، موقعیت زن و خانواده در تمدن

اسلامی بسیار برتر از موقعیت زن در اروپا و سایر مناطق جهان بود.^۵ (زنان حق مالکیت و کار داشتند،

دسترنج آنها به خودشان تعلق داشت^۶، در عین حال که وظیفه هزینه خانواده را بر عهده نداشتند، به

همین جهت می توانستند ثروت خود را وقف امور عام المنفعه کنند. بسیاری از موقوفه های قدیمی

کشور ما مربوط به زنان خیری است که ثروت خود را وقف امور خیریه کرده اند.^۷

تحصیل برای زنان آزاد بود و اندیشمندان بزرگی از زنان در جهان اسلام پیدا شدند که سابقه نداشت^۸.)^۵

۵- چند مورد از حقوق زنان در اسلام را نام ببرید؟

۱- امالی، شیخ طوسی، ص ۴۰؛ مستدرک علی الصحیحین، همان، ج ۳، ص ۱۸۱، ح ۴۷۹۵.

۲- خصال، صدوق، ج ۱، ص ۲۲۵.

۳- امالی، شیخ مفید، صص ۹۴ و ۹۵.

۴- مناقب، ابن شهر آشوب، ج ۳، ص ۳۸۰.

۵- در درس بعد به جایگاه زنان در تمدن غرب خواهیم پرداخت.

۶- زنان مسلمان از ۱۴۰۰ سال پیش حق مالکیت برای اموال خود را داشتند در حالی که اروپا در نیمه دوم قرن ۱۹ این حق را به زنان داد.

۷- برای مطالعه در این خصوص رجوع کنید به : درآمدی بر موقوفات زنان، مهدی مهریزی، مجله میراث جاودان، شماره ۶۹.

۸- زنان دانشمند و راوی حدیث، احمد صادقی اردستانی، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.

نکته

با اینکه در آن عصر و حتی تا همین دوره‌های اخیر در اروپا، زن را براساس تورات، موجود درجه دوم تلقی می‌کردند (قرآن کریم، تلقی موجود درجه دوم بودن زن را به شدت نفی و با آن مبارزه کرد. البته با اینکه مسلمانان همچنان تحت تأثیر برخی اندیشه‌های خرافی درباره زن که از دوره جاهلی باقی مانده بود، قرار داشتند؛ در عین حال تحول عظیمی نسبت به گذشته پدید آمده بود).^۱

ب) رشد و بالندگی علم و فرهنگ ۲- سخن رسول اکرم (ص) را درباره جویندگان علم بنویسید؟

یکی از ویژگی‌های فرهنگ علمی دوره اسلامی عدم اختصاص علم به طبقه یا قشر خاص بود. در ادامه به نمونه‌هایی از این توجه به علم و علم‌آموزی اشاره می‌شود:

۱- رسول مکرم اسلام ﷺ روزی به یارانش فرمود: «کسی که دوست دارد نگاهش به چهره کسانی افتد که از آتش دوزخ در امان‌اند، به جویندگان علم بنگرد. سوگند به کسی که جان من در دست قدرت اوست، هر شاگردی که برای تحصیل علم (نه به قصد شهرت و نه برای تظاهر و تفاخر)، رفت و آمد کند، در هر گامی، ثواب و پاداش عبادت یک‌ساله عابد برای او منظور می‌گردد؛ و برای هر قدمی که در این مسیر می‌نهد، شهر آبادی در بهشت برای او آماده می‌سازند. و زمین نیز برای او طلب آموزش می‌کند».^۲

۲- زنان مدینه برای علم‌آموزی در کلاسی که حضرت فاطمه علیها السلام تشکیل داده بود شرکت می‌کردند.

نکته

با دقت مطالعه شود

به این واقعه توجه کنید:

زنی نزد حضرت فاطمه علیها السلام آمد و گفت مادری دارم که در باب نماز سؤال‌هایی دارد؛ اما چون بیمار است، مرا نزد شما فرستاد تا آن سؤال‌ها را مطرح سازم. حضرت فاطمه علیها السلام به پرسش آن زن پاسخ داد. زن از این فرصت مناسب استفاده کرد و سؤال دیگری را مطرح ساخت. آن حضرت پاسخ آن را نیز بیان فرمود. همین‌گونه، آن زن پرسش‌های متعددی را در میان می‌گذاشت و حضرت زهرا علیها السلام، به تمام سؤالات جواب‌های لازم را می‌داد تا تعداد مسئله‌ها به عدد ۱۰ رسید. زن از کثرت سؤال‌ها احساس شرمندگی کرد و گفت: بیش از این مزاحم شما نمی‌شوم.

صدیقہ کبری علیها السلام، در حالتی که نشان می‌داد هیچ منتهی بر او ندارد، فرمود: «هر سؤالی که به نظرت می‌آید، بپرس.» سپس برای تشویق وی فرمود: «اگر فردی در مدت یک روز باری سنگین را به دوش کشیده، آن را به بالای بام حمل کند و در ازای آن حق الزحمه‌ای معادل هزار سکه طلا دریافت کند، با توجه به این مزد، آیا آن کار برای او سخت خواهد بود؟»
پاسخ داد: خیر.

۱- به‌طور مثال در سفر پیدایش تورات آمده که حوا از دنده چپ آدم خلق شد و او بود که آدم را گمراه کرد و به خوردن میوه درخت ممنوعه تشویق نمود. سفر پیدایش، اصحاح ۲۵-۲۳ و اصحاح ۷، ۱-۷.

۲- آداب تعلیم و تعلم در اسلام، ترجمه منیة العرید شهید ثانی، نگارش سید محمدباقر حجتی، ص ۵۵

نکته

فرمود: «من هم کارگزارم و خود را خادم خداوند قرار داده‌ام. مزد من در برابر هر سؤالی که پاسخ دهم، از مجموع مرواریدهایی که فاصله میان زمین و آسمان را پر کند، بیشتر است. پس سزاوار است که از پرسش‌های تو احساس رنج و زحمت نکنم.»^۱

تلاش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و پیشوایان دینی (سبب علاقه مسلمانان به علم و دانش شد، به طوری که توجه به اندیشه و تفکر و ارزشمندی علم روزافزون شد و ثمرات آن در تمدن اسلامی مشاهده گردید. مثلاً نیاکان ما در جهان اسلام توانستند علوم و دانش بشری را از چند شاخه محدود به پانصد شاخه برسانند.^۲ و این، به معنای توسعه زیاد علم بود که ناچار بودند آن را شاخه شاخه کنند و به صورت تخصصی بدان بپردازند. شوق و علاقه آنان به دانش سبب شد که در بسیاری شهرها در کنار هر مسجد، مدرسه‌ای نیز بنا کنند.^۳)

چگونه بود؟

سوال

در امور مربوط به بهداشت و سلامت، وضع مسلمانان بسیار درخشان بود؛ اگر شرایط قبل از اسلام و اوضاع آن دوره را در اروپا که هنوز حتی با حمام آشنا نبودند^۴ مورد توجه قرار دهیم، درمی‌یابیم که چگونه دستورات ساده‌ای مانند وضو و غسل و دیگر آموزه‌های بهداشتی اسلام مانند طهارت و نجاست و نیز دستورات پیشوایان دین در مورد سلامتی و درمان^۵، دنیای اسلام را متحول کرد. (پاسخ

۳- امیر مؤمنان علی علیه السلام که نهج البلاغه اش نشان خردورزی و احترام به تفکر و تعقل است، فرمودند:

۲ «(منزلت عالم و دانشمند، والاتر از کسی است که با کوشش، روزها را به روزه می‌گذراند و شب‌ها را به عبادت سپری می‌سازد).»^۶

۲- امام علی (ع) درباره خردورزی و احترام به تفکر و تعقل چه می‌فرمایند؟

۴- امام رضا علیه السلام حدیثی مفصل در ارزش علم از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل می‌کند که قسمتی از آن چنین است: «(اگر آموختن دانش با هدف الهی همراه باشد، کار نیک (حسنة) تلقی می‌شود. علم‌آموزی، عبادت است و مذاکره علمی، تسبیح و تقدیس پروردگار. و عمل و رفتار هماهنگ با علم، جهاد در راه خداست ... فرشتگان، شیفته دوستی با دانشمندان اند و با درود و تحیات خویش به آنان

۳- امام رضا (ع) در حدیث مفصلی که در ارزش علم از پیامبر اکرم (ص) نقل می‌کند، چه می‌فرمایند؟

۱- آداب تعلیم و تعلم در اسلام، ترجمه منیة المرید شهید ثانی، ص ۷۴.

۲- تاریخ تمدن اسلام، جرجی زیدان مسیحی، ج ۳، ص ۲۶۴.

۳- فجر الاسلام، احمد امین، ج ۱، ص ۱۴۲.

۴- ویل دورانت در کتاب تاریخ تمدن می‌گوید: «چون به طور کلی در تعالیم مسیحیت سخن از نکوهش بدن و ترک آن بود، رعایت اصول بهداشتی، دربردارنده اجر و پاداشی نبود ... یکی از ثمرات جنگ‌های صلیبی رواج حمام‌های عمومی در اروپا به تقلید از گرمابه‌های مسلمانان بود ... در فرانسه مردم در حیاط‌ها، پلکان‌ها و از بالای خانه‌ها، حتی در کاخ لوور، ادرار می‌کردند. بعد از بروز طاعونی در سال ۱۵۳۱ م، به موجب فرمانی مخصوص، به عموم مالکان و خانه‌داران پاریسی، اخطار داده شد که برای هر خانه مستراح‌ی احداث کنند، لکن اکثر مردم زیر بار نرفتند.» تاریخ تمدن، ج ۴، ص ۱۱۲۵.

۵- برخی از این دستورات در مجموعه‌هایی مانند «طب الصادق» و «طب الرضا» گردآوری شده‌اند.

۶- کافی، کلینی، ج ۱، ص ۳۵.

تهنیت می گویند) ۳، ۱

ج) توجه به عدالت و حقوق مردم

برقراری عدالت از اهداف رسالت پیامبر ﷺ و از مهم ترین معیارهای تمدن اسلامی شمرده می شود، به همین دلیل پیامبر اکرم ﷺ مردم را به عدالت در همه ابعاد آن دعوت می فرمود که به مواردی از آن اشاره می شود:

نکته

۱- یکی از ابعاد عدالت، عدالت اقتصادی است که قرآن کریم تفاوت انسان دین دار و بی دین را در آن دانسته و فرموده است:

ایا کسی را که اروزا جزا را

أَرَأَيْتَ الَّذِي

دروغ می خواند دیدی؟

يُكَذِّبُ بِالذِّينِ

این همان کس است که

فَذَلِكَ الَّذِي

یتیم را به سختی می راند

يَدْعُ الْيَتِيمَ

و اکسی را! به طعام دادن

وَلَا يَحْضُ

به مستمند تشویق نمی کند

عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ^۲

۲- رسول خدا ﷺ به مردم می فرمود:

۱- طبق سخن پیامبر اکرم (ص) برترین جهاد چیست؟

۱) «برترین جهاد، سخن حقی است که انسان در مقابل سلطانی ستمگر بر زبان آورد»^{۱، ۳}

۳- رستم فرخ زاد، فرمانده سپاه یزدگرد، آخرین شاه ساسانی، در راه جنگ با مسلمانان بود. وی که مردی جهان دیده و با تجربه بود، در قادسیه با طلایه داران سپاه مسلمانان برخورد کرد. شب هنگام، سوار بر اسب، روی تپه ای رفت و به ارزیابی آن لشکر پرداخت. با وجود اینکه لشکر مسلمانان از نظر عده و تجهیزات اندک بودند، در قلب خویش اضطراب عجیبی احساس می کرد. از تپه فرود آمد و یکی سوی زهره بن عبدالله، فرمانده لشکر مسلمانان، فرستاد و وی را به مذاکره دعوت کرد. فرمانده آمد و سخنانی میانشان رد و بدل شد.

دانش آموزان عزیز داستان مواجهه سپاه مسلمانان با سپاه ساسانیان را به دقت مطالعه کنید

رستم به زهره گفت: درباره دین خود سخن بگو

زهره پاسخ داد: پایه دین ما دو چیز است: گواهی به یگانگی خدا و رسالت محمد ﷺ.

رستم گفت: اینکه عیبی ندارد؛ خوب است، دیگر چه؟

۱- آداب تعلیم و تعلم در اسلام، همان، ص ۶۰.

۲- سورة ماعون، آیات ۱ تا ۳.

۳- میزان الحکمة، محمد محمدی ری شهری، ج ۱، ص ۶۵۶ به نقل از کنز العمال، متقی هندی، حدیث ۴۳۵۸۸.

زهره ادامه داد: آزاد ساختن بندگان خدا از بندگی انسان‌ها به سوی بندگی خداوند.^۱

رستم گفت: این هم خوب است، دیگر چه چیزی؟

زهره گفت: مردم همه از یک پدر و یک مادر زاده شده‌اند و همه برادر و خواهر یکدیگرند.

رستم گفت: این نیز خیلی خوب است. اگر ما اینها را بپذیریم، شما باز خواهید گشت؟

پاسخ داد: آری، قسم به خدا به سرزمین‌های شما دیگر قدم نخواهیم گذاشت، مگر برای تجارت.

رستم گفت: راست می‌گویی، اما در میان ما مردم ایران، سنتی از زمان اردشیر رایج شده که با دین شما سازگار نیست. کشاورز و پیشه‌ور حق ندارند به طبقه بالاتر روند و از امتیازات آن برخوردار شوند. اگر این طبقات در ردیف اشراف قرار گیرند، پا از گلیم خود درازتر خواهند کرد و با اعیان و اشراف به ستیز خواهند خواست.

زهره گفت: ما نمی‌توانیم مثل شما باشیم. ما عقیده داریم که باید امر خداوند را در مورد همه طبقات رعایت کنیم. همه مردم از یک پدر و مادر آفریده شده‌اند و همه با هم برادر و برابرند.^۲

هم‌اندیشی

برای اینکه ما مسلمانان بتوانیم بار دیگر تمدن اسلامی را احیا کرده، به جایگاه مناسب خود در جهان برسیم، چه اقداماتی باید انجام دهیم؟

- ۱.....
- ۲.....
- ۳.....
- ۴.....
- ۵.....
-

۱- إخراج العباد من عبادة العباد إلى عبادة الله.

۲- کامل، ابن اثیر، ج ۲، صص ۳۱۹ تا ۳۲۱ (به نقل از کتاب داستان راستان).

باور کنیم رجعت سرخ ستاره^۱ را
 میعاد دستبرد^۲ شگفتی دوباره را
 باور کنیم رویش سبز جوانه را
 ابهامِ مردخیز غبارِ کرانه را
 باور کنیم ملک خدا را که سرمد است
 باور کنیم سکه به نام محمد ﷺ است
 راوی به فتح، فتح نمایان به آسمان
 راوی به تین و زیت به افسانهٔ زمان^۳
 راوی بخوان به خواندن احمد ﷺ در اعتلا
 بر بام آسمان، شب معنا، شب «حرا»
 راوی بخوان که افسر سیارگان مه است
 راوی بخوان که مهدی موعود ﷺ در ره است^۴

۱- منظور از ستاره، حضرت مهدی ﷺ است.

۲- هنرنمایی.

۳- کلمات فتح، آسمان، تین، زیت و افسانهٔ زمان اشاره به عبارت‌های قرآنی إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ، وَالْفَتْحُ، وَالسَّمَاءِ، وَالتِّينِ وَالتَّارُوتِ وَالْعَصْرِ دارد.

۴- افسانه در اینجا به معنی امر عظیم و شگفت است.

۴- رجعت سرخ ستاره، علی معلم.

انواع سوالات درس **یازدهم** دین و زندگی دوازدهم انسانی

عصر شکوفایی

تعیین کنید کدام یک از عبارات زیر صحیح و کدام یک غلط است؟

- ۱- تمام رفتار های پیامبر(ص) منطبق بر معیارهای الهی و دینی بود **صحیح**
- ۲- پس از پیامبر(ص) در طول چند قرن تمدنی پدید نیامد و هیچ جنبه مثبتی نداشت **غلط**
- ۳- حضرت خدیجه (س) در شکل گیری بزرگترین تحول جهانی نقش ممتازی ایفا ننمود **غلط**
- ۴- تلاش پیامبر(ص) و پیشوایان دینی سبب علاقه مسلمانان به علم و دانش شد **صحیح**
- ۵- با توسعه سرزمین های اسلامی و شکل گیری حکومت های اسلامی که پیامبر(ص) را الگو قرار دادند دیگر رفتارهای جاهلی برنگشت **غلط**
- ۶- یکی از ابعاد عدالت ، عدالت اقتصادی است که قرآن کریم تفاوت انسان دین دار و بی دین را در آن دانسته است **صحیح**
- ۷- تمام رفتار های پیامبر(ص) منطبق بر معیارهای الهی و دینی بود **صحیح**

جاهای خالی را با استفاده از کلمات مناسب کامل کنید

- ۱- رسول خدا(ص) امد تا با همکاری و تلاش و همراهی مردم ، مقدمات تمدنی بر پایه معیارهای و را بنا کند. **الهی - دینی**
- ۲- حضرت فاطمه (ص) پس از رسول خدا(ص) چشمه سار همیشه جاری و در جامعه اسلامی شد. **خوبی ها - ارزش ها**
- ۳- قرآن کریم، تلقی موجود درجه دوم زن را به شدت و با آن کرد. **نفی - مبارزه**
- ۴- شوق وعلاقه مسلمانان به دانش سبب شد که دربسیاری از شهرها در کنار هرمسجد نیز بنا کنند **مدرسه ای**
- ۵- برقراری عدالت از اهداف رسالت پیامبر(ص) و از مهمترین اسلامی شمرده می شود. **معیارهای تمدن**
- ۶- یکی از ویژگی های فرهنگ علمی دوره اسلامی عدم اختصاص به طبقه یا قشر بود. **علم - خاص**
- ۷- در جامعه ای با آن فرهنگ منحل، پیامبر خدا (ص) با و خود بسیاری از سنت های جاهلی را نابود ساخت. **رفتار - عمل**

مجتبی محمودی، دبیر دین و زندگی شهرستان ایزه

t.me/mahmoudi_izeh :لینک کانال تلگرام